ONS MARKENBOEK

Gorssel, juli 1997
15e jaargang, No. 3

ISSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Uitgave van de oudheidkundige vereniging De Elf Marken te Gorssel.

De vereniging is opgericht op 27 september 1983 en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel alsmede de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten".

BESTUUR

Voorzitter : H.J. Jansen op de Haar, Bargeweg 16
7211 DC Eefde, tel 0575 540785

Secretaris : W. van de Kamp, Lochemseweg 38
7214 RK Epse, tel 0575 493037

Penningmeester : H.F. Bruil, Molenweg 22
7213 XG Gorssel, tel 0575 491822

Leden : R. Boschloo, Hogenkampsweg 3
7218 BT Almen, tel 0575 431261
C. Bremer, Hoefslag 12
7213 BW Gorssel, tel 0575 493428
H.A. Klein Ovink, Wittendijk 6
7216 PL Kring van Dorth tel 0573 221317
J. Nijenhuis, Wunderinklaan 3
7211 AG Eefde, tel 0575 515761
J. Pasman, Heideweg 14
7217 TE Harfsen, tel 0573 431248
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139
H. Schoenmaker, Lochemseweg 28
7244 RS Barchem, tel 0573 441932
J.M. Schoneveld, Dortherweg 41A
7214 PT Epse, tel 0575 493619

REDACTIECOMMISSIE

Voorzitter : A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139

Leden : N. Kuik, Het Wilgert 8
7214 AV Epse, tel 0575 493170
H. Meedendorp, Elfuursweg 22
7213 EN Gorssel, tel 0575 492074

ONS MARKENBOEK

15e jaargang, no. 3, juli 1997

INHOUD

blz.

Mededelingen van het bestuur en de redactie 2

Notulen van de ledenvergadering op donderdag 1 mei 1997 3

Excursie Joppe 1997 5

Op zoek naar de krijgskas
door H.J. Jansen op de Haar 6

Troepenbewegingen in de gemeente Gorssel
door H.J. Jansen op de Haar 9

Een schietende huzaar
door H.J. Jansen op de Haar 10

Brinkman: een bekende naam in onze gemeente (2)
door werkgroep genealogie 12

Ons Indië (6)
door M.W. Enserink 19

Onderwijsperikelen in de negentiende eeuw
door H.J. Jansen op de Haar 23

Het erve Nieuw Roeterdink
door W. Nijkamp 28

Een nieuwe tuinman op den Boedelhof
door W. van de Kamp 30

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR EN DE REDACTIE

Ach Lieve Tijd
Van Uitgeverij Waanders te Zwolle ontvingen wij weer een drietal afleveringen van genoemd periodiek. Nummer 6 gaat over het onderwijs in Achterhoek en Liemers en in aflevering 7 wordt het dorpsleven belicht. In blad nummer 8 krijgt de misdaad en straf alle aandacht, waarbij is vermeld dat het de Freule van Dorth in 1799 slecht is vergaan.
Opnieuw drie boeiende nummers die facetten van de geschiedenis van onze streek behandelen. De tekst wordt afgewisseld met een aantal prachtige oude foto's die een sfeervol beeld oproepen van die vergangen tijd.
Wij kijken met interesse uit naar het volgende nummer, dat binnenkort zal verschijnen.

Excursie Joppe
Wij zijn erin geslaagd om dit jaar een excursie naar Huis Joppe en de kerk van Joppe te realiseren. Deze wandeling zal plaatsvinden op zaterdag 6 september, elders leest u hierover meer. Het bestuur is veel dank verschuldigd aan mevrouw L. de Maes Janssens en pastoor W.J.J. Grondhuis voor hun medewerking.
Helaas is de deelname beperkt, dus meldt u snel aan.

Kopij voor het volgend nummer dient uiterlijk **1 september 1997** bij de redactiecommissie binnen te zijn (indien mogelijk met afbeelding). Graag ziet de redactiecommissie eerdere inzending tegemoet daar dan reeds vóór de gestelde termijn kan worden begonnen de ingezonden kopij op de computer te verwerken.

NOTULEN VAN DE LEDENVERGADERING OP DONDERDAG 1 MEI 1997 .

De keuze van de datum was dit jaar even problematisch in verband met de bezettingsgraad van de zaal in het Trefpunt. Het werd dus 1 mei, de dag van de arbeid.
Omstreeks 70 leden hadden gehoor gegeven aan onze oproep tot het bijwonen van de jaarvergadering.
De voorzitter opende de vergadering precies om 19.30 uur en heette een ieder hartelijk welkom, in het bijzonder de heer J. de Vries uit Diepenveen, die het tweede deel van de avond zou verzorgen.
De notulen en het financieel jaaroverzicht 1996 werden zonder op- of aanmerkingen aangenomen en gearresteerd onder dankzegging aan respectievelijk secretaris en penningmeester.
Het jaarverslag van de secretaris leverde evenmin vragen op, zodat we prima op schema kwamen.
Het verslag van de kascommissie, gepubliceerd in Ons Markenboek, werd onder applaus aangenomen onder dankzegging aan de heren Enserink en Kroeze.
De heer Enserink was aftredend en in zijn plaats werd benoemd mevrouw H.M. Kuiper-ter Mul te Eefde. Als reserve is beschikbaar mevrouw J. Vreeman uit Eefde.

Het volgende punt op de agenda was de bestuursverkiezing. De heren Pasman en De Ruiter zijn aftredend, doch beiden herkiesbaar. Bij acclamatie werden zij herkozen.
De heren H.F. Bruil te Gorssel en J. Schoneveld te Epse werden als nieuw lid gekozen, eveneens met algehele instemming.
De heer Bruil zal gaan optreden als nieuwe penningmeester in de plaats van de heer H. Schoenmaker, die verhuisd is naar Barchem. De voorzitter bedankte het echtpaar Schoenmaker voor hun werk en inzet voor onze vereniging. Overigens blijft Schoenmaker wel lid van het bestuur.

Bij de rondvraag kwamen er twee vragen. De eerste vraag ging over de indeling van de tekst in Ons Markenboek. Het verzoek werd gedaan om in verband met inbinden iets meer wit te houden rondom. De voorzitter merkte op dat we jaren hebben geijverd voor juist minder wit, doch we begrijpen de strekking van de vraag en zullen die meegeven aan de redactiecommissie.
De tweede vraag ging over de locatie Epse en mogelijke onderwerpen van lezingen. Aan de horizon gloort enige hoop voor weer een vergaderruimte in Epse, wij houden dit in de gaten.
Elke suggestie voor een vergaderonderwerp wordt door het

bestuur op haalbaarheid beoordeeld, doch soms kan het nog jaren duren voordat zo'n suggestie werkelijkheid wordt. Het ene onderwerp is daarbij beter geschikt voor onze vereniging dan het andere, waarbij ook de inleider van belang is.
De heer Schoenmaker deelde tot algemene vreugde mede, dat de excursie op 28 mei 1997 naar Arnhem (Bronbeek en Open Lucht Museum) doorgaat. Het minimum aantal deelnemers van 45 is gehaald.
Op zaterdag 7 juni 1997 wordt in Het Richtershuis te Harfsen weer een Genealogische dag gehouden en de voorzitter riep op die bijeenkomst te bezoeken.
Binnen de gestelde tijd kon de Voorzitter de hamer tot besluit van dit officieel gedeelte laten vallen.
Na de koffie hield de heer J. de Vries uit Diepenveen een boeiende lezing over het voormalige klooster Ter Hunnepe, eertijds gesitueerd tussen Epse en Deventer.
Hij is een van de amateur archeologen die de op- en afgravingen heeft gedaan en daarnaast veel onderzoek heeft verricht naar het ontstaan van dit klooster. Mooie en interessante dia's werden ons vertoond en van zeer deskundig commentaar voorzien. Een prachtige en leerzame aanvulling op de eerder in ons periodiek verschenen artikelen over dit klooster, in 1985 door de heer W.R. Muller.
De aanwezigen hebben genoten van lezing en dia's en beloonden de spreker na afloop met een verdiend applaus. De voorzitter kon onze dank kracht bijzetten met het aanbieden van een boekenbon, waarna deze bijeenkomst werd beëindigd.

EXCURSIE JOPPE 1997

De werkgroep excursies van de Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken nodigt de leden uit voor een excursie naar Joppe op zaterdag 6 september 1997. Deze excursie is een vervolg op de dialezing over Joppe gehouden op 22 januari 1997 door de heren H. Jansen op de Haar en G. Verstege. Het programma is als volgt:
Vertrek 's middags om 13.30 uur vanaf de kerk in Joppe voor een wandeling, waarbij de kerk en het kasteel centraal staan. Bij de kerk is voldoende parkeerruimte aanwezig.
Dankzij de medewerking van pastoor Grondhuis van Joppe en van mevrouw De Maes Janssens, bewoonster van kasteel Joppe, is deze excursie mogelijk.
In verband met uitleg in de open lucht tijdens de wandeling moet het aantal deelnemers worden beperkt tot 40 personen. Er worden twee groepen gevormd, elk onder leiding van een gids. De gidsen zijn de heren Wim Verholt en Henk Jansen op de Haar.
De excursie wordt besloten met het aanbieden door het bestuur aan de deelnemers van een kopje koffie of thee in het Bosrestaurant te Joppe.
Van iedere deelnemer wordt een bijdrage in de kosten verwacht van f 5,-per persoon, te betalen bij het begin van de wandeling.
Opgave voor deelname telefonisch bij Henk Klein Ovink, telefoon 0573-221317.

Uit de Ruurlose Courant van dinsdag 2 december 1930:

Harfsen
Door eenige landbouwers in het Westelijk deel van onze buurt was Vrijdagavond in het café Schoolderman een vergadering belegd, met het doel tot definitieve oprichting van een Varkensfokvereniging te komen. De vereniging is opgericht met aanvankelijk 17 leden, houdende 40 fokvarkens en draagt de naam van „den Eendracht".
Tot bestuursleden werden gekozen de heeren J. Kabbes, voorz., J. Pasman, secretaris en J. Tuitert, penningmeester.
De bereids aangekochte dekbeer is gestald bij den heer H. Berendsen. Deze beer is van het type veredeld Duitsch landvarken en van zeer goede productie. Het dekgeld is voorlopig vastgesteld op f 1,- voor de leden en voor niet-leden op f 1,50. Met blijdschap zien we hieruit weer, hoe het vereenigingsleven in onze streek in allerlei richtingen vooruit gaat.

OP ZOEK NAAR DE KRIJGSKAS

H.J. Jansen op de Haar

Ons lid B. van Zeijts belde mij vorig jaar op en vertelde, dat bij hem in de buurt een dame woonde, die in een koopakte van haar huis en grond een bepaling had staan, dat als op haar grond een „schat" zou worden aangetroffen, zij die „om niet" diende af te staan aan de vroegere eigenaar van dit perceel.
Ik vond dit een mooi verhaal, want het betreffende perceel maakte deel uit van de markegrond van de marke Eefde.
In het begin van de vorige eeuw was het gedeelte dat ten oosten van de Rijksweg lag in hoofdzaak heidegrond met hier en daar een bosje. Na de markeverdeling in de vorige eeuw zijn deze heidevelden toegewezen aan de gewaarden in de marke en zo kwamen deze gronden in handen van de agrariërs van Eefde en het Rijsselt. Die hadden deze gronden hard nodig voor het steken van schadden en het houden van schapen op de heide. De schadden had men nodig voor de potstallen en bracht men later op het land voor bemesting.
Uit mijn jeugd was het mij bekend dat er in verschillende stukken van die markegronden de „krijgskas" moest zijn achtergebleven van in de haast vertrokken legers, die hier gebivakkeerd zouden hebben. Hierbij vallen dan de namen van de Kozakken en de Fransen. Nou hebben die Kozakken wel veel verhalen achtergelaten, maar zij kregen ook overal de schuld van, terwijl ze maar hooguit driekwart jaar in deze omgeving zijn geweest ter verdrijving van de Fransen. De Fransen zaten hier al van eind 1794 tot 1814 en hebben hun legers meer dan twintig jaar in onze omgeving ondergebracht. Meer dan een kwart van het gehele bezettingsleger lag in deze omtrek en de „broederschap" bestond hierin, dat wij konden zorgen voor kleding, voeding en transport, waarvoor wij dan op onze beurt de „vrijheid" en „gelijkheid" ontvingen. Als je de klaagbrieven uit die tijd leest van onze onderburgemeesters Pessink, Beunk en Lijzen aan burgemeester De Vuller, dan was alles één grote ellende. Ondanks deze wetenschap blijven we heden ten dage nog geloven in een achtergebleven „krijgskas".
Ik kan mij nog goed herinneren dat de jachtopziener ome Jan Mekers (iedereen kende ome Jan) ons een keer meenam de bossen in en ons een stuk heideterrein liet zien aan de Binnenweg naar Almen. Hij vertelde toen dat op dit terrein de Kozakken hadden gelegen, die plotseling hadden moeten vertrekken. Daarbij hadden ze hun krijgskas achtergelaten, die ze verstopt hadden in de grond. Toen ze naderhand terugkwamen konden zij de kas niet terugvinden, want de twee Kozakken die de kas hadden verstopt

waren niet teruggekeerd van de krijgstocht en hadden het tijdelijke voor het eeuwige verwisseld.
We hebben toen met een stel buurjongens een plan gemaakt om die kas op te sporen. Er waren toen nog duidelijk sporen te vinden van een kampement en vanuit een hoge boom hebben we toen als volleerde woudlopers (we hadden de nam DSDW bedacht, wat betekende „De Schrik der Wouden") de plek vastgesteld waar de krijgskas wel zou kunnen liggen. Toen we het over de plek eens waren geworden, zijn we verwoed aan het graven geslagen. Ome Jan kwam eens kijken naar onze vorderingen en zei dat hij het een zeer goede plek vond, maar dat we nog lang niet diep genoeg zaten. Het gevolg was, dat er dus nog dieper werd gegraven en het gat werd dus steeds groter. We hadden moeite om er nog uit te komen. Maar dat was niet erg, we leenden bij de boerderij Baltink een laddertje, waarmee we beter op en neer konden in de schatgraverij. Dat ging goed, totdat er water in de kuil kwam en ome Jan meende ons te moeten adviseren, het een eindje verderop nog eens te proberen. Zover zijn we niet gekomen. Onder het graven hadden we al plannen gemaakt hoe de „buit" verdeeld zou worden: we zouden er voor onze club een tent van kopen en dan konden we naar hartelust rondtrekken in de bossen van de Binnenweg. Maar na een paar dagen zwoegen en graven was de lol er voorgoed af. Iedereen in de buurt wist van onze plannen af en zo kwam er een aanbod van een aardige winkelier uit Zutphen: hij had nog een goed gebruikt jaloeziedoek, dat we gratis en voor niets mochten ophalen. Die winkelier was de oude heer Ensink, die een zadelmakerij had op de Nieuwstad. Zo kregen we toch de tent. Eén nadeel was er aan verbonden: we hadden de tent zo goed vastgemaakt, dat hij moest blijven staan op de plek waar we hem hadden opgetrokken. We hebben hiervan nog plezier gehad en menige nacht geslapen op een bed van dennenaalden.
Dit alles schoot door mij heen, toen Van Zeijts mij belde en zijn verhaal vertelde. Ik heb toen beloofd te zullen nagaan wat er precies in die akte stond vermeld. Door medewerking van de accountant kreeg ik inzage in deze akte. Het kettingbeding dat hierin wordt genoemd dateert uit 1968 en is nog uit deze tijd.
Ik vermoed dat het verhaal afkomstig moet zijn uit de Franse tijd, dus de tijd tussen 1794 en 1814. Al in 1794 trokken de Franse troepen naar de heide tussen Eefde en Gorssel. Als deze weer gevoed en gekleed waren, kwamen er weer nieuwe troepen. In de tijd van 1940 - 1945 hebben we dit toch zelf aan den lijve ondervonden. Er zijn zelfs namen die ons nog herinneren aan die Franse tijd: Quatre Bras en Galette. Laatst genoemd huisje staat aan de Flierderweg. Bekend is ook dat de Franse troepen bij Gorssel op de

heide de restanten van het verwoeste veldgraf van de familie Van der Capellen hebben gebruikt om er keukens van te bouwen en daarop hun potje hebben gekookt. Er zullen wel meer plekken in onze gemeente aangewezen kunnen worden waar de „krijgskas" achtergelaten zou zijn, maar ik denk dat de vinder er niet rijk van zal worden.
Welke legers zijn hier zoal geweest? Na de Fransen waren in 1813/1814 de Kozakken in Gorssel, Epse, Dorth, Harfsen en Almen. In 1814 was het Pruissische leger in Almen en in 1814 de Saxische cavallerie met 360 paarden in Harfsen. In 1940 - 1945 waren hier de Duitse troepen en vanaf de bevrijding de Canadezen en de Engelsen. Voor de liefhebber valt er nog heel wat te graven!
Het kettingbeding laten we hieronder volgen, doch om toekomstige schatgravers buiten de deur te houden hebben we de namen weggelaten, evenals de kadastrale aanduiding:

Kettingbeding
Voor een kettingbeding de voormelde onroerende goederen betreffende, wordt ten deze verwezen naar de volgende - eerder vermelde - akte van overdracht de dato dertig september negentien honderd acht en zestig, waarin onder meer woordelijk is opgenomen:
7. Indien in of op voormeld onroerend goed (zijnde perceel kadaster nummer 0000), binnen honderd jaren na heden, een schat in de zin van artikel 642 van het thans geldende Burgerlijk Wetboek zou worden gevonden, zijn de koper (zijnde de heer X) en zijn opvolgende verkrijgers in de eigendom of zakelijk genotsrecht van het onroerend goed verplicht deze schat, voorzover zij daartoe gerechtigd zijn, om niet in eigendom af te staan aan de heer Y, geboren te Gorssel, thans wonende te Eefde, en gehuwd met mevrouw Z.
8. De bedingen, in deze akte sub 7 en 8 gemaakt, zullen bij elke vervreemding in eigendom of zakelijk genotsrecht van het geheel of een deel van voormeld onroerend goed binnen honderd jaren na heden, aan de nieuwe verkrijger in eigendom of zakelijk genotsrecht moeten worden opgelegd en ten behoeve van de heer Y voornoemd en zijn erfgenamen moeten worden bedongen en aangenomen, zulks op verbeurte door de koper en elke opvolgende verkrijger in eigendom of zakelijk genotsrecht, die verzuimt op te leggen, te bedingen of aan te nemen, van een onmiddellijk opeisbare boete van twintig duizend gulden ten behoeve van de heer Y voornoemd en zijn erfgenamen.

TROEPENBEWEGINGEN IN DE GEMEENTE GORSSEL

H.J. Jansen op de Haar

Op 7 september 1814 schreef de Commissaris van het Kwartier Zutphen de volgende brief aan de Burgemeester van Gorssel:

„Ik inviteer UE. mij ten spoedigsten, immers binnen 8 dagen, op te geven, voor zooverre UE zulxs doenlijk is, welke Geallieerde Troupes in den laatsten veldtogt in UE Gemeente zich hebben opgehouden, welke soort van Troupes het geweest zijn, de naam en sterkte der Bataillons en de tijd wanneer zij ten Uwent gepasseert zijn."
„Ik voege hierbij eene Commissie en Instructie van de cq fungeerenden Opper Houtvester voor den Veldwagter in UE Gemeente in qualiteit als buitengewoon opziener der Jagt ten einde denzelven daarmede te manueren na dat UE gezorgd zal hebben dat hij de in de Instructie vermelden Eed behoorlijk zal hebben afgelegd.

De fungeerende Commissaris
w.g. (onleesbaar)"

Aantekening van de burgemeester:
"Den 9 September 1814 heeft den Veldwagter Gerrit Jan Saleman de Instructie beëedigd.
Den 10 September 1814 heeft den Veldwagter Harmen Wilgenhof de Instructie beëedigd."

Binnen acht dagen was het antwoord van de burgemeester niet gereed, want we vinden zijn antwoord op 10 oktober 1814 en hij kan berichten dat de volgende „Troupes" in de gemeente zijn geweest of zijn gepasseerd:
„1. Dat van den 19 November 1813 tot den 2 January 1814 in Epse op onderscheidene plaatsen en bij den Kloosterbrug piketten van de Kozakken geweest zijn van ongelijke sterkte, gewoonlijk tusschen den 50 tot 80 man.
2. Dat op den 23 November 1813 zich in het Oxerveld hebben gelegerd de 80 tot 100 man Kozakken, welke den 29sten volgende van daar weer zijn vertrokken.
3. Dat op de gezegde 23 November 1813 te Dorth zijn aangekomen Pruissische Troupes van allerlei wapenen waarvan men de juiste sterkte niet kan bepalen en welke de volgende dag weder zijn vertrokken.
4. Dat op den 24 dito te Dorth zijn gearriveerd om de 100 man Kozakken, die op den 25 dito weder zijn vertrokken.

5. Dat op den 20 December 1813 in het dorp Gorssel zijn gekomen 80 man Kozakken, die den 25 dito weder zijn vertrokken.
6. Dat op den 4 January 1814 te Almen zijn gekomen 60 man Pruissische Jagers en aldaar verbleven tot den 6 dito.
7. Dat van den 8 January tot den 1 February 1814 zich te Epse hebben opgehouden 80 - 90 man Kozakken.
8. Dat op den 26 January 1814 in Almen en Harfsen zijn gearriveerd 352 man en 365 paarden Saxische Cavallerie en de volgende dag weder vertrokken.
9. Dat zich van den 12 November 1813 tot den 2 February 1814 Kozakken van verschillende sterkte hebben opgehouden in de Buurschappen Epse, Oxe, Dorth en Dortherhoek, komende vanuit verschillende legers te Bathmen en Diepenveen.

Hiermede verhoopt aan UwHEd intentie te hebben voldaan,

De Burgemeester van Gorssel
J.J. de Vuller"

EEN SCHIETENDE HUZAAR

H.J. Jansen op de Haar

Op 24 juli 1870 kreeg burgemeester Van Hasselt een klacht van een zekere Gerrit Willem Brinkman, dagloner, wonende in Gorssel. De burgemeester geeft de klacht door aan de in de nabijheid gestationeerde hoogste militaire autoriteit, met het beleefde verzoek een onderzoek te willen doen instellen.
Bovengenoemde Brinkman „bevond zich op den 22sten July jongstleden des voormiddags ten 10 ure 25 minuten op een stuk heidegrond gelegen tusschen de wachterswoningen 24 en 25 van den spoorweg Zutphen - Deventer, toen de trein uit Deventer komende passeerde, waaruit een schot werd gelost met dit gevolg, dat de kogel op circa twee passen afstand langs hem over den grond vloog. Bij ingesteld onderzoek is mij gebleken", aldus de burgemeester, „dat de afstand van de plaats waar Brinkman zich ophield tot den spoorbaan ongeveer driehonderd passen bedroeg; dat zich in de trein bevonden manschappen van het 4de Regiment Hussaren en dat ook de stationschef te Gorssel tot twee malen schoten uit den trein had horen lossen."
De burgemeester stuurde deze klacht naar de Majoor Komman-

dant van de vesting Zutphen.
Als je zo'n klacht leest, wil je ook graag het antwoord weten van genoemde „Kommandant" en jawel, op 31 juli 1870 ontving de burgemeester het volgende antwoord, gedateerd te Zutphen 30 July 1870, nr. 25. We nemen deze brief in zijn geheel over.
„In antwoord op Uw missive van 24 July jongstleden nr. 365 over de afkeuringswaardige en onvergeeflijke baldadigheid van sommige militairen van het 4de Regiment Hussaren, die voorbij Gorssel passerende uit den Spoortrein schoten gelost zouden hebben, heb ik de eer UEdelAchtbare kennis te geven, dat op mijne uitnodiging bij al de gedeelten van dat Regiment, welke omstreeks het door U opgegeven uur voorbij Gorssel zijn gespoord, een streng onderzoek is ingesteld, zowel te Arnhem, Bemmel, Nijmegen als Zutphen, waar zich die Hussaren thans bevinden.
Na nauwkeurige inspectie der karabijnen is het eindelijk mogen gelukken een der daders van zijn schuld te overtuigen, namelijk de Hussaar Van den Hoek van het depot van het 4de Regiment Hussaren thans in Garnizoen te Zutphen. Hij is door zijn Kommandant, de Luitenant Kolonel Tengnagel gestraft met de zwaarste disciplinaire straf „Vier dagen cachotte - water en brood". De overige schuldigen, indien er meer zijn, kunnen niet ontdekt worden.
Ik vertrouw dat deze genoegdoening als voldoende zal worden beschouwd door den landbouwer, die in zijnen arbeid is verontrust geworden, zonder echter letsel te hebben bekomen en ook door UEdAchtbare; vooral wanneer bij 300 passen, op welke met de karabijnen geen de minste trefkans bestaat, aan geen boos opzet te denken is, en men zulks veeleer aan eene, weliswaar zeer afkeuringswaardige en strafbare, maar toch inderdaad kinderachtige baldadigheid moet wijten.

De Majoor Vesting Kommandant van Zutphen
w.g. P.M. Netscher"

Bron:
Archief gemeente Gorssel,
ingekomen en uitgaande brieven 1870

BRINKMAN: EEN BEKENDE NAAM IN ONZE GEMEENTE (2)

Werkgroep genealogie

In Ons Markenboek, 15e jaargang, nr. 2 (april 1997) hebben we kennis gemaakt met de nazaten van Jan Brinkman, van beroep schoenmaker, geboren te Epse en gedoopt 21 januari 1779 te Deventer. Uit verder onderzoek is niet gebleken of hij geboren is en gewoond heeft op erve Brinkman aan de Kletterstraat in Epse, maar het is zeker niet uitgesloten.
Een andere familie Brinkman, waarvan nu nog nazaten in Epse wonen, heeft zich meer dan twee eeuwen geleden in Epse gevestigd, en kwam van oorsprong uit Raalte. Ze zijn niet verwant met de al eerder genoemde schoenmaker Jan Brinkman. Op 28 mei 1797 werd een kerkelijk huwelijk voltrokken te Gorssel tussen Hendrik Brinkman, woonachtig te Deventer, geboren ongeveer 1761 te Raalte en zoon van Jan Brinkman (ook wel Berents genoemd) en Maria Nijland, geboren te Colmschate, weduwe van Teunis Klein Bussink, woonachtig te Epse. Zij gingen boeren op erve De Kippe. Zoon Teunis Brinkman ging, na het overlijden van zijn vader in 1828, verder boeren op De Kippe. Tussen 1851 en 1856 kwam er verandering op De Kippe. Teunis Brinkman vertrok van deze plaats en ging een nieuw huisje bouwen aan de rand van Joppe (Huzarenlaan 14). In 1859 is hij daar overleden op 61-jarige leeftijd. Zijn zestien jaar jongere vrouw, Bartha Gardine Velderman, hertrouwde met Jan Nales uit Voorst.
Mannes Brinkman, geboren op 10 mei 1801, is een broer van voormelde Teunis Brinkman. Met gegevens uit een dagboek en een oud testament is over Mannes Brinkman veel meer te schrijven dan over zijn drie jaar oudere broer Teunis.

Noot redactie:
In het eerste artikel over de familie Brinkman in Ons Markenboek nr. 2, 1997, zijn twee correcties nodig op bladzijde 24:
1. Derde regel: Gerrit Brinkman moet zijn: Gerrit Hendrik Brinkman.
2. Elfde regel: zoon van Gerrit Hendrik moet zijn: zoon van Hendrik Brinkman.

Plaatsje Brinkman aan de Kletterstraat in Epse. Foto van ongeveer dertig jaar geleden. Rechts op de foto is de Kletterstraat goed te zien.
Volgens kohierlijsten is deze plaats al heel oud en werd hij al genoemd in 1646 onder de naam Brinckerhofstede met als eigenaar Jan Everksen.
Bij een veiling in 1828 aangeduid met huisnummer 89 en met de naam Brink Katerstede in Epse onder Gorssel. Verkoper was Teunis Pessink, koper M.E. Hoeck te Deventer.
Naderhand is voornoemd plaatsje meerdere malen veranderd van eigenaar. De familie G.J. v.d. Vlekkert woont er nu al vanaf september 1954 en heeft het plaatsje in december 1976 gekocht van de erven J.A. Wiltink. Het huidige adres is Kletterstraat 7, Epse.

Beredeneerd extract
Uit eene acte van scheiding aangegaan tussen, ten eersten Maria Nijland, boerenwerk doende, wonende in de buurschap Epse, Gemeente Gorssel, vroeger weduwe van Teunis Klein Bussink, thans weduwe van Hendrik Brinkman, in leven landbouwer, gewoond hebbende en op den negentienden September achttien honderd acht en twintig in de buurschap Epse, Gemeente Gorssel overleden, ten tweeden Teunis Brinkman en ten derden Mannis Brinkman, beide landbouwers bij de eerstgenoemde inwonende en beide meerderjarige zoons van dier overledene echtgenoot Hendrik Brinkman voornoemd, ten onderwerp hebbende scheiding en deeling der tussen de condividenten in het gemeen alnog bezeten wordende goederen zooals die vroeger door de - eerstgenoemde Maria Nijland met haren overledenen man Hendrik Brinkman en later door haar met hare bij denzelven in echt verwekte twee kinderen Teunis en Mannis Brinkman voornoemd, bezeten waren geweest, welke acte van scheiding is gepasseerd te Zutphen, den zeven en twintigsten September achttien honderd drie en dertig voor Mr. Maurits Jacob van Löben Sels, notaris resideerende aldaar, in bijzijn van getuigen, denzelfden dag te Zutphen geregistreerd, de Grosse dier acte van scheiding overgeschreven ten kantore der hypotheken te Zutphen den tweeden October achttien honderd drie en dertig, tegen ontvangst van acht guldens vijf en zeventig cents, accl. 73 N 54.
Is blijkende, dat aan den gezegden Mannis Brinkman, landbouwer, wonende in Epse onder Gorssel door de gezamenlijke condividenten voornoemd in vollen eigendom is toe en aanbedeeld het derde gedeelte in een onverdeelde weide, genaamd het Borrenland, gelegen in de Gemeente Gorssel, groot drie bunder zes roeden en dertig ellen, op de kadastrale perceelsgewijze legger der grondbelasting voorkomende onder sectie A nommeros drie honderd elf en drie honderd twaalf, en belend ten Noorden en Oosten de Epserwaard, ten Zuiden Kloosterboer, en ten Westen een binnenwater of laak, doch zijnde die toedeeling geschiedt onder verpligting, om wegens het hierdoor meer dan zijn aandeel genotene aan zijne moeder Maria Nijland voornoemd, uittekeeren de som van Een en veertig guldens vijftig cents.

Aldus geëxtraheerd door mij Notaris uit de onder mij berustende minute der voorschreven acte van scheiding.

Zutphen, den derden December Achttien honderd drie en dertig.

W.G. M.J. van Löben Sels
Notaris

Zo zag het plaatsje Ossekop er uit vóór de verwoesting door oorlogsgeweld in april 1945

Plaatsje Ossekop

In september 1828 is het plaatsje Ossekop in de veiling geweest. De ligging ervan werd als volgt omschreven. Een katerstede gelegen in de buurschap Epse, gemeente Gorssel, bestaande uit een huis, gemerkt nr. 87, met ongeveer één bunder en veertig à vijftig roeden bouwland bij en om het huis gelegen, hebbende ten oosten bouwland aan de erven Groot Bussink en Hekkert, ten westen aan katerstede Boschakker, ten zuiden aan de oude Postweg tussen Deventer en Zutphen en ten noorden aan bouwland van E. Jansen en van erven Klein Bussink en zijnde deze katerstede „De Ossekop" genaamd.

Volgens de kadastrale atlas Gelderland 1832 Gorssel nr. A225, is eigenaar van huis en erf Bosch Hendrik Jan, wonende in de gemeente Gorssel, van beroep boerenknecht. Grondoppervlakte in sectie A totaal ruim 1,5 bunder.

In het jaar 1834 heeft Mannes Brinkman voormelde plaats gekocht en is daar ook gaan wonen. Mannes Brinkman, ook wel Kipperman genoemd, trouwde op 17 januari 1834 met Harmina Krukkenland, een dochter van Berend Krukkenland, wonende op erve Dortherkamp. Hendrik Brinkman, zesde kind van de tien kinderen uit voornoemd huwelijk, volgde later zijn vader op.

Vanaf 1834 woonden vijf generaties Brinkman op het plaatsje Ossekop.

Tussen haakjes staan jaar van geboorte en jaar van overlijden.

1. Mannes Brinkman, landbouwer (1801 - 1876)
2. Hendrik Brinkman, landbouwer (1844 - 1924)
3. Gerrit Brinkman, landbouwer (1874 - 1961)
4. Hendrik Jan Brinkman (1903 - 1963), van beroep tuinman, later landbouwer, zoon van Gerrit Brinkman en Wendelina Tuitert. Ze hebben de eerste tien jaren van hun huwelijk bij de ouders van Wendelina gewoond op erve De Huttert, Hassinklaan te Epse. Vandaar zijn ze naar de ouderlijke woning van Hendrik Jan Brinkman verhuisd, samen met de drie kinderen: dochter Wendelina Gerritdina, geboren op 15 januari 1929 en de zonen Hendrik Gerrit, geboren op 25 oktober 1932 en Gerrit Willem, geboren op 25 maart 1937.
5. Hendrik Gerrit Brinkman, landbouwer (1932) en zijn echtgenote R. Korenblik wonen nu samen met hun dochter en schoonzoon in de tot twee wooneenheden verbouwde boerderij aan de Kletterstraat 4 in Epse.

Erve Ossekop in vogelvlucht. Bij de bevrijding van Deventer op 10 april 1945 is het door granaatvuur getroffen en afgebrand. In de winter van 1949 - 1950 is de boerderij herbouwd en in maart 1950 weer bewoond.
Links onder op de foto is het dak van de noodstal te zien. Deze stal was opgetrokken van resten van de verwoeste boerderij en op de oude fundering geplaatst. Rechts is de Kletterstraat goed te zien.

Iets over de geslachtsnaam Brinkman

De „dikke Van Dale" geeft voor het woord brink twee betekenissen: (1) met gras begroeid erf, werf om een boerenwoning. en (2) dorpsplein, veelal beboomd. Ook Kramers Nederlands Woordenboek geeft twee verklaringen, maar spreekt onder (1) kortweg van „erf om een boerenhoeve".

Bij brink als dorpsplein denkt men natuurlijk in de eerste plaats aan de provincie Drenthe, maar daar komt de familienaam Brinkman bepaald niet veel voor; slechts 154 maal. Buiten Drenthe hebben ook heel wat plaatsen een brink, tot in Hilversum toe, maar wij moeten toch aanhaken bij de eerste verklaring: het boerenerf!

In Kreynck - u weet wel, dat was die oud-burgemeester van Zutphen, die omstreeks 1700 een Achterhoeks belastingkohier van, voor hem, zo'n vijftig jaar geleden overschreef en ons daarbij aan de namen van alle toen aanwezige erven hielp - komt de naam Brinck ettelijke malen voor. In Leesten bijvoorbeeld en in Epse (Brinckerhofstede), maar ook in diverse buurschappen onder Lochem, Ruurlo, Vorden en Winterswijk. Het betreft dan geen grote boerderijen maar katersteden.

Hoe zal het dus gegaan zijn? Een boerenknecht, dagloner of handwerksman kreeg toestemming van een boer om op diens erf (brink) een huisje te bouwen en vaak kreeg of ontgon hij er een stukje grond bij. In de mark had zo'n kater geen stem, maar sociaal bekeken hoorde de bewoner (de man) van het huisje op de brink er wel bij; hij sprak met de mensen uit zijn omgeving en op hun beurt spraken die met en over hem. Kortom, de brinkman was een lid van de markgemeenschap.

Overijssel had in 1947 840 bewoners met de naam Brinkman (in die provincie stond de naam daarmee op de 55ste plaats) en Gelderland telde er 559. In geen van de drie zuidelijke provincies kwam de naam boven de honderd dragers: Limburg had er 88, Noord-Brabant 57 en Zeeland maar 4!

ONS INDIË (6)

M.W. Enserink

Van de bewaard gebleven brieven uit Nederlandsch Oost-Indië is de brief van 11 januari 1947 van soldaat Theunis van den Berg, afkomstig van 't Joppe (Wachtpost 25 van de NS) één van de interessantste uit historisch oogpunt, omdat Theun al vóór de oorlog had dienstgenomen in het KNIL (het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger, dat op 9 maart 1942 moest capituleren voor het Japanse leger en na de oorlog onder leiding van generaal S.H. Spoor werd gereorganiseerd). We nemen de brief vrijwel onverkort over. De tussenkopjes zijn van mij (MWE).

„Sold. Th. v. d. Berg, Verb. Afd. Y-brigade, Palembang;
een gezegend en voorspoedig '47 gewenst.

De laatste dagen zijn hier niet ongemerkt voorbijgegaan. Het nodige is hier verricht: schoonmaak. We kwamen hier op 29 oktober aan land, de eenheid die Y-brigade wordt genoemd, welke bestaat uit KNIL en Stoottroepen, oorlogsvrijwilligers der KL.

Schoonmaak

Toen we hier aankwamen was het voor ons een treurig aanzien; overal Rood-Wit, waaronder nog de nodige Japanse vlaggen, de witte lap met de bloedvlek, waar voor ons zo pijnlijke herinneringen aan verbonden zijn, aan het vlagvertoon dan. Kijk, 31 augustus, op een voor ons grote na-koloniale feestdag, was wat vlagvertoon aanging, hier niet minder.

Zo gingen we aan land om de bewaking van onze geallieerde bondgenoten over te nemen. Engelsen en Brits-Indiërs, waarvan van de laatstgenoemden de nodigen gedrost zijn en zich onder de roodwitten schuilhouden, zich hebben verenigd met de TRI, welke eenheid (?) bestaat uit meest Javanen, Japanners, Brits-Indiërs; aan het hoofd van deze troebele troep staan weer gewezen baantjesgasten. Deze Japanners proberen zich nu te handhaven evenals hun grote leider (lijder) Soekarno en werkelijk, ze schieten mooi in de richting, zo ze nog geen 100% Merdeka (vrijheid) hebben, dan toch wel 90%. Als ze nu werkelijk niet zo intens laf waren, dan hadden we allang in de „Hoesi" gelegen, als het werkelijk een gewetensvrijheid was, zoals een handjevol ondergrondsen het de mof in Nederland moeilijk heeft gemaakt. Zo stonden wij hier tegenover benden, een paar maal zo groot in aantal als wij waren en was het een koud kunstje geweest om ons in te maken.

Afijn, zo kwamen we hier aan land, met een vriendelijk lachende Engelsman aan de wal, die ons geleidde naar een kamp achter prikkeldraad.

Het een en ander deed ons denken aan onze gevangenschap (Birma, MWE), nu bewaakt door Brits-Indiërs, welke posten niet eerder werden ingetrokken dan toen de laatste Brit afging of liever: gelukkig opkraste. Over de politieke rol welke onze bondgenoot hier gespeeld heeft hoef ik zeker niet nader te betogen. De gevolgen zijn deze: grote gewapende ongeregelde benden, met wapens in de eerste plaats van de Jap. Zoals we weten heeft de Tentara Republiek Indonesia (TRO) onder goedvinden van de Brit bepaalde Japanse troepen en leden ontwapend en zijn velen ook bewapend door de Engels-komers. En er zijn op verschillende manieren en op verschillende plaatsen wapens van de Brit weggeroofd. Zo beschikken ze over vrij veel materiaal, waar ze gelukkig niet al te goed mee om kunnen gaan. De werkwijze van de Inlander bestaat meest hieruit: vanuit een haast onzichtbare schuilplaats snel enige malen vuren, liefst op een kleine macht die weinig kan terugdoen, en dan aan de haal. Dit doen ze nooit alleen, maar meest in groepsverband, daar dit schijnbaar nog een beetje morele steun geeft.

Rust en orde

Na een hoop officieel gedoe werden de prikkeldraadkampen dan aan ons toevertrouwd om ons zelf te bewaken. Een verblijdend feit was dit. Eerst werden de oude regels gevolgd en werd alle mogelijke moeite gedaan - ja werkelijk! - om wat rust en orde betreft nauw samen te werken met de TRI. De plaatselijke Indonesische gouverneur Dr. Isa deed eerlijk gezegd wat hij kon en als er dan ook strubbelingen plaatshadden was hij er bij om alles weer rustig te krijgen. Maar de man kon 't op het laatst ook niet meer af. Wat mij betreft: ik geloof nog steeds dat hij eerlijke bedoelingen heeft gehad. Maar dit lag natuurlijk niet in de lijn van de ongedisciplineerde benden.

Uitbarsting

En een uitbarsting bleef dan ook niet uit. Zoals oorspronkelijk was overeengekomen zouden de kampen op 1 januari 1947 geopend worden en we zouden ons vrijelijk ongewapend mogen bewegen in de stad, waar orde en rust zouden gehandhaafd blijven door de Indonesische politie en onze MP, maar op 28 en 29 december hadden al wantoestanden plaats. Op 31 december herhaalde zich dit. En op 1 januari konden we er geen genoegen meer mee nemen. Hospitaal Charitas, omsingeld, werd zwaar bestookt en ook op de zogenaamde concessie hadden zware aanvallen plaats. Op alle plaatsen begon de vijand op te dringen. En op de eerste dag van het nieuwe jaar werd de radicale schoonmaak ingeluid, afgedwongen door de soldaten der Republiek. Door de verschillende ongestrafte schietpartijen waren ze brutaal geworden. Maar nu was het geduld ten einde, ook bij de kalmste soldaten.

Weer schoonmaak

Na een krachtige actie lukte het na 4 dagen dat de toestand voor TRI zo hachelijk was dat ze het ultimatum dat gesteld was, aannamen. Ze konden zich buiten de stad binnen enkele uren verwijderen. Werd na de vastgestelde tijd hieraan niet voldaan, dan stonden ze weer bloot aan vernietiging. En nu is het dan heel wat rustiger geworden. Hier en daar houden zich nog groepjes op, die nu en dan nog eens trachten een uitval te doen.

De toestand der bevolking is minder mooi. Ze heeft zwaar geleden onder de aanwezigheid van hun vrijheidsleger en er zullen dan ook spoedig maatregelen moeten worden genomen om verhongering te voorkomen. Want het is weer in dit vroeger rijke land: voedseltekort. In dit land waar honderdduizenden hectaren braak liggen.

Hoe nu verder?

De bevolking, die tijdens de gevechten grotendeels uitgeweken was, is teruggekeerd, zichtbaar blij dat hun leger opgekrast is, wat alleen maar teerde op het beetje dat ze hadden en daar natuurlijk het beste van opeiste. En ze kregen er hoogstens wat Japans papier voor.

Het is hier, zo begrijp je wel, geen leven van uitgaan en pret maken, maar uitkijken. Er wordt nog steeds aan die zogenaamde Indische kwestie gewerkt, en hoe? Ze hadden het ook in één keer kunnen doen. Er is inderdaad veel gebeurd in één jaar tijds, zoals de C.G. (Commissie Generaal, MWE) zegt. „Veel bereikt" noemt Van Mook het. Goed, als we het van de andere kant bekijken, als staande dan aan de kant van de Republiek. Inderdaad, dan is er veel bereikt. Als we dan een oude krant opnemen en lezen dat onder geen voorwaarde zal worden onderhandeld met een collaborateur Soekarno en zijn aanhangers...

We gaven Dr. Hamet vroeger een goede kans, maar hij heeft op het verkeerde paard gewed. Voor de verdere tijd zal de man uit moeten kijken voor z'n eigen volk, destijds bewaakt voor extremistische elementen door ons, als een eerbaar Indonesiër, politiek ontwikkeld, gevangene van de Jap, want dat waren z'n vrienden niet. Wat zal er aanstonds van hem worden? Zeer zeker zal er voor hem geen plaats zijn in Indonesië, zoals er, als het zo doorgaat, ook voor ons waarschijnlijk geen plaats meer zal zijn. Zal er dan nog plaats voor 9,5 miljoen inwoners in ons Nederland zijn? Misschien voor ons nog wel maar over de jaren?

Welvarend Nederland? Ik heb iets uit mijn tegenwoordige omgeving geschreven. Ik kan wel meer schrijven over wat ik al gezien heb vroeger, 1940 - 1942, wat ik zag in Siam, iets van de Jap, iets over Lombok en Bali, over de Chinees...
De beste wensen en hartelijke groeten van Theun, soldaat van het KNIL."

In 1835 was een veearts niet nodig....

In de toekomst zijn we van plan nog eens na te gaan hoe het in het verleden was gesteld met de gezondheidszorg voor mens en dier. Alles wat we op dit gebied bij een onderzoek in de archieven tegenkomen, wordt verzameld. Hieruit kunnen we te zijner tijd een gedegen artikel schrijven over dit onderwerp.
Het nu volgend raadsbesluit van 18 maart 1835, nr. 3, willen we u niet onthouden.
„Gezien het besluit van den Heer Staats Raad Gouverneur dezer Provincie d.d. 9 Febr. j.l. nr. 883/18 Prov. Blad nr. 201 nopens het bijdragen uit de fondsen dezer gemeente voor de bezoldiging van eenen in de nabijheid derzelve te stationeren Veearts;
Overwegende dat voor de Ingezetenen der Gemeente Gorssel door haar ligging tusschen de steden Zutphen en Deventer de gelegenheid bestaat tot het spoedig verkrijgen van veeartsenijkundige hulp van de artsen welke zich bij de Cavallerie aldaar in garnisoen doorgaans bevinden, van welke gelegenheid bij bijzondere ziekten van het vee dan ook meermalen gebruik gemaakt is;
Voorts in aanmerking nemende dat deze Gemeente wegens hare uitgebreidheid weinig of geen belang heeft bij de vestiging van eenen Veearts op eenigen afstand buiten dezelve;
Is besloten:
Op grond dezer motieven Welgen. Heer Gouverneur te kennen te geven dat men geene vrijheid meent te hebben om zich hierbij tot verlenen eener vaste jaarlijksche bijdrage uit gemeentelijke fondsen teneinde als boven te verbinden."

Bron:
Archief gemeente Gorssel, notulen van de raad 1835

ONDERWIJSPERIKELEN IN DE NEGENTIENDE EEUW

H.J. Jansen op de Haar

Bij het snuffelen in het gemeente-archief van Gorssel ontdekten wij dat het onderwijs veel aandacht vroeg in de jonge gemeente Gorssel. In vele vergaderingen van de raad staat het onderwijs op de agenda. Niet alleen voor het benoemen van onderwijzend personeel, maar veel meer wegens de toestand van de aanwezige schoollokalen.
Onze gemeente had in 1813, dus direct na de Franse tijd, drie lagere scholen en wel te Almen, Gorssel en Epse. De school van Dorth behoorde toen nog aan de gemeente Dorth toe.
Ter verduidelijking moet wel worden gezegd dat in de Franse tijd de Schoolwet van 1806 als een der weinige producten van de Bataafse republiek tot stand was gekomen. Deze wet zou het zelfs nog volhouden tot 1 januari 1858. De genoemde wet werd van toepassing verklaard voor alle lagere scholen. Het schooltoezicht en examenstelsel werden geregeld en er werden voorzieningen gemaakt tot verbetering van de positie der onderwijzers en tot wering van het schoolverzuim. Voor de verbetering van het onderwijs is deze wet van groot belang geweest. Er werd ook wat gedaan aan de zuiverheid van de Nederlandse taal en men trachtte te komen tot een gelijkvormige spelling.
Hoe was het nu in onze gemeente gesteld met de aanwezige scholen? In „Uit Gorssel's Verleden" heeft J. de Graaf uitvoerig geschreven over het onderwijs, maar desondanks is het misschien wel goed in het kort de schoolgebouwen onder de loep te nemen.
De school van Gorssel was in 1764 door brand verwoest en werd door de Kerk en de marken Eschede en Gorssel herbouwd. Behalve schoolgebouw was het tevens kosterswoning en tot 1827 bleef dit gebouw in onderhoud bij de marken van Eschede/Gorssel en de Kerk. Toen werd er een nieuwe school gebouwd door de gemeente, die in 1889 door weer een nieuw schoolgebouw werd vervangen.
De school te Almen was, evenals in Gorssel, schoolgebouw en kosterswoning. In 1810 bleek het gebouw in verval te verkeren en werd uit bijdragen van de Kerk en van de marke Harfsen weer in behoorlijke staat gebracht. In 1826 kwamen er weer klachten en het bleef sukkelen tot 1828. Er zijn toen weer verbeteringen aangebracht. In 1832 kwam het onderhoud geheel voor rekening van de gemeente. In 1839 werd er een nieuwe school aanbesteed en het Rijk en de Provincie verleenden hiervoor subsidie van respectievelijk f 700,- en f 600,-.
De school van Epse was gevestigd in Het Bolderink en werd onderhouden door het voormalige klooster Ter Hunnepe.

Tot 1807 was Herman Bolderink onderwijzer en in 1807 werd Gerrit Jan Mensink benoemd. Die woonde niet op Het Bolderink, maar in Gorssel op de Bartelshofstede, nabij de Ravensweerdsweg. Hij wandelde dus dagelijks van Gorssel naar Epse. Zijn school was zo slecht dat hij van stond af aan heeft geklaagd over de slechte toestand van Het Bolderink. In 1819 schreef hij onder meer „dat daarvan bezwaarlijk geen gebruik meer kan worden gemaakt, als zijnde er verscheiden gaten in het dak en sommige muren staan op het punt van instorten". De herstelkosten waren voor die tijd niet hoog geschat, namelijk op f 355,- à f 465,-, maar er werd niets gerepareerd. Het onderhoud berustte bij het bestuur van de Domeinen.
Van de Ontvanger der Domeinen te Zutphen vonden we de volgende brief:

„Zutphen, den 6 Maart 1822.

Het zal mij aangenaam zijn ten spoedigste door UwEd. onderrigt te worden, wie voor den Jare 1821 met het onderhoud van het Schoolhuis Den Bolderink in Epse onder Gorssel was gechargeerd, en in wat Jaar de laatste Reparatie daaraan is geschied.

w.g. De Ontvanger"

De brief was gericht aan de heer Schout van Gorssel, die hem op 20 maart 1822 meedeelde,
„1e. Dat het schoolhuis op het Erve Den Bolderink in Epse uit de revenuen van het voormalig Stift Ter Hunnepe, waar onder gezegde Erve mede heeft gehoord, is onderhouden.
2e. Dat sedert den jare 1808 geene reparatie aan voormelde Schoolhuis is gedaan.
3e. Dat den Ondergeteekende, op aanschrijving van de Heere Hoofd Schout van Lochem eenige, noodwendige reparatiën aan voormeld Schoolhuis heeft laten doen, waarvan de kosten zulks uitwijzens bijgevoegde Declaratie, bedragen de Som van f 11,45.
Met verzoek, dat UwEd de voldoening derzelve gelieve te effectueren.

w.g. De Schout J.J. de Vuller"

Bijlage van de Hoofd Schout van 25 november 1821:
„De Hoofd Schout van Lochem, verzoekt de Heer Schout van Gorssel te inquireren of de School te Epse werkelijk gevaarlijk voor de daarin opgenomen schooljeugd is, en in dat geval ter voorkoming van ongelukken, de meest gepaste maatregelen daar te stellen.

w.g. De Hoofd Schout v/d Borch"

Begrijpelijk is wel dat de onderwijzer Mensink met de reparatie van f 11,- in 1821 niet erg tevreden zal zijn geweest. Na veel geschrijf droeg Domeinen het schoolgebouw over aan de gemeente, die daarvoor een schadeloosstelling ontving van f 1.400,-. De vroede vaderen van Gorssel en Dorth hebben toen besloten samen een school te bouwen en die kwam te staan op de hoek van de Oude Larenseweg en de Bathmenseweg. Vanuit Epse kwam er veel protest tegen de grote afstand. Na veel gepraat kwam de school uiteindelijk in 1832 toch op genoemd punt gereed en het huis op die plaats heet heden ten dage nog steeds d'olde Epser schole. Het schoolhuis aan Het Bolderink werd in 1828 afgebroken en meester Mensink met zijn jeugd moest naar de School van Dorth om daar les te geven. De nieuwe school heeft hij echter niet meer mogen betreden, want meester Mensink kreeg pensioen. De nieuwe onderwijzer Hendrik Graewert kon op 21 januari 1833 de school aan de Bathmenseweg openen. De school van Dorth werd opgeheven en verkocht door de marke van Dorth. Ook dit gebouw verkeerde in een haveloze toestand. Als bijzonderheid moet nog worden vermeld, dat de schoolopziener van al deze genoemde zaken schijnbaar geen weet had. Hij wilde het fraaie gebouw in Epse gaan bezoeken op 12 maart 1832, maar tot zijn grote verbazing was het schoolgebouw verdwenen.
De Epser school was een derde klas school, evenals de school te Dorth. Onderwezen werd in lezen, schrijven en rekenen. Gorssel en Almen waren tweede klas scholen. In Gorssel en Almen kreeg men les in lezen, schrijven, rekenen, zingen, taal, vaderlandse en bijbelse geschiedenis.
Het waren niet alleen de onderwijzers, die bij het gemeentebestuur hun klachten op tafel brachten. Ook de schoolopziener, de heer Van Heeckeren, liet van zich horen. Zo schreef hij op 15 september 1828 in een brief aan de gemeente over de school van Almen het volgende:

„Het ongemak, dat de kinderen des winters in de school te Almen te lijden hebben van het afdruppen der opgestegen en vervolgens aan het houten plafond vastgevroren dampen, is UEd. te wel bekend, om niet overtuigd te zijn, dat dit plafond door een andere van kalk, van hetwelk men dit ongemak niet te verwachten heeft, zal behooren vervangen te worden. De planken waaruit het tegenwoordige bestaat, zouden, tot latten gezaagd, voor het andere gebruikt kunnen worden, en alzoo de kosten merkelijk verminderen.

Ik neem de vrijheid deze zaak aan de zorg van UEd. aantebevelen, met het verzoek om den gemeenteraad te willen disponeren, dat

tot dat zoo nutte werk worde overgegaan.

De Schoolopziener van het 3de District der Provincie Gelderland te Zutphen"

De onderwijzer van Almen liet zich ook niet onbetuigd en schreef een maand later (16 oktober 1828) de volgende brief:

„Daar de tijd met rassche schreden nadert, in welken de kleine schoolgaande kinderen des morgens behoefte hebben om somtijds natte kleederen en doorweekte schoenen te droogen, of te verwarmen, vind ik mij verpligt UwelEd. in tijds te informeren, dat de kagchelpijp mijner school gedeeltelijk onbruikbaar geworden is en gevolgelijk moet vernieuwd worden, waarom ik van UwelEd. de noodige vrijheid verzoek om dezelfde behoorlijk te laten maken.
Voorts houde UwelEd. mij ten goede, dat ik UwelEd. met verschuldigde hoogachting te kennen geven, hoezeer, om de werkzaamheden in mijne school onverhinderd te kunnen verrigten, er eene tweeledige behoefte is aan gordijnen voor de glazen of zoogenoemde zonneschermen. Ik zeg eene tweeledige behoefte: ik heb namelijk sedert de oude vensters en blinden der school in onbruik zijn geraakt, in de avondschool, menige onaangename stoornissen moeten ondervinden, van baldadige voorbijgangers, die eerst door de glazen kijken en eindelijk allerhande laffe en hinderlijke grappen uitvoeren, welke in de school naar buiten door de leerlingen kunnen waargenomen worden, voor den onderwijzer hoogst onaangenaam zijn en in eene omgekeerde rede het onderwijs bevorderlijk zijn.
Ten tweeden, dat mijn leerlingen gehouden zijn, bij helder weer, hunne werkzaamheden, van des morgens 10 ure en vervolgens, te verrigten, terwijl hun de zon bestendig op hunne boeken, leien of wat dezelve gebruiken, schijnt; iets dat zeer hinderlijk is, maar bovendien zeer nadeelig gehouden wordt voor het gezigt, en hetwelk zeer verergerd is, door het weghakken der hooge boomen, welke voorheen aan de westzijde der school zulk ene aanmerkelijke schaduw veroorzaakten.
Eindelijk verzoek ik UwelEd. met vorige bescheidenheid, wanneer UwelEd. tot gordijnen besluiten mogt, eenige sluiting aan de nieuwe, nedergetrokken wordende bovenramen, in mijne school, te laten maken, welke sluiting in den voorleden herfst wel verzocht en beloofd, doch niet tot stand gebragt is.
Mij van UwelEd. welwillendheid verzekerd houdende, heb ik de eer met de meeste hoogachting te noemen, WelEd. Heer, UwelEd. Gehoorzamen Dienstw. Dienaar,

w.g. A. Willems"

Een antwoord op deze genoemde brieven konden wij niet vinden. Bij onvoorziene uitgaven in het jaar 1828 vonden we wel de gezamenlijke kosten van reparatie schoollokaal en schoolmeubelen te Almen, een bedrag van f 229,-. Of er ook een bijdrage van de Almense Kerk en van het markebestuur is verstrekt, was niet te achterhalen.
Uit het verleden was al bekend dat in het jaar 1823 de schoolopziener hoogst persoonlijk in de Harfsense markevergadering kwam, om aan te dringen de stenen vloer in de Almense school te vervangen door een houten, „zo voor behoud der gezondheid van de jeugd, alsook om bederf van de schoolmeubelen door het opgeven van vochtigheid te voorkomen".
In tegenstelling tot de oude gewoonte om alles op de lange baan te schuiven, werd nu dadelijk besloten om, „als de nuttigheid dezer vloer aan markerigter en gecommitteerden bleek bij een occulaire inspectie, tot de kosten van tweederde bij te dragen."
Gelukkig dat in 1832, na lang treuzelen en na enige harrewar tussen Kerk en de gemeente en door tussenkomst van de gouverneur van Gelderland, door de Gorsselse raad werd besloten (19 oktober 1832) het onderhoud ten laste van de gemeente te laten komen. In 1839 werd te Almen een nieuwe school gebouwd, waarvoor, zoals we hiervoor reeds zagen, een subsidie werd verleend door het rijk en de provincie.
In het dorp Gorssel werd, zoals reeds eerder vermeld, in het jaar 1827 een nieuwe school gebouwd en nadat de Epser school op 21 januari 1833 was geopend werd het rustig, wat de schoolgebouwen betrof.
Het duurde tot 1883 voordat er weer gebouwd ging worden. De Epser school aan de Bathmenseweg werd opgeheven en vervangen door een nieuwe school te Harfsen en één in het dorp Epse. Bij deze scholen werd ook een onderwijzerswoning gebouwd. In 1889 volgde de school te Gorssel. Na de eeuwwisseling kwam Almen aan de beurt en dat vond plaats in 1912. In 1898 was in Eefde de Wilhelminaschool gebouwd, maar hierop komen we terug met een afzonderlijk artikel in de loop van het jaar 1998.

Bronnen:
Uit Gorssel's Verleden, J. de Graaf (Deventer, 1926)
Eigen aantekeningen
Archief gemeente Gorssel

HET ERVE NIEUW ROETERDINK

W. Nijkamp

In 1792 komen uit Laren (Gelderland) naar Gorssel Jan Nijkamp en zijn echtgenote Zwaantjen Krimpers. Ze gaan wonen aan de Dommerholtsweg. Jan Nijkamp was de zoon van Berent Nijkamp, die zich voordien nog Berent Stoevenbelt noemde.
De vader van Berent Nijkamp heette Jan op den Stoevenbelt. Die naamsverandering is nog niet zo vreemd. Stoevenbelt, dat was niet zulke beste grond. Nijkamp is niet veel beter, een kamp is immers een hooggelegen stuk grond en deze kamp is nieuw. Toen ik dat eens aan een archivaris vertelde, vond hij de vondst niet zo gek klinken.
Deze Jan Nijkamp en echtgenote komen te wonen in een opstal van een huis op grond van de familie Tuitert. Wanneer Jan in 1825 overlijdt, wordt dat op het gemeentehuis aangegeven door Gerrit Jan Koelman en Arend Nikkels. Voor het eerst lees je dan in de papieren dat hij woonde op het erve Roeterdink. Het perceel grensde oostelijk aan dat van Voortman, dat is nu nog zo. (Jan Dommerholt woont nog in dat huis.) Westelijk grensde het perceel aan land van Beumer. (Beumer woonde daar, waar nu P. Schrijver woont. Hij was onderburgemeester, sousmaire, van Gorssel, en schreef blijkbaar vaak testamenten bij boedelscheidingen en overdrachten.)
Enkele jaren later vindt er een vertimmering plaats, er wordt in 1832 gesproken van een nieuw getimmerd huis „Nieuw Roeterdink". Oorsprong van de naam is me niet bekend.
Waarom eigenlijk een stukje hierover schrijven? In 1996 heeft de familie Enderink een mooie dubbele woning gebouwd op de plaats van het oude huis, wel is het enkele meters naar achteren verschoven. De schuur staat er nog en wordt binnenkort afgebroken. En toen moest ik denken aan mijn grootvader. Mijn grootvader Dirk Jan begon in 1899 thuis zondagsschool te verzorgen in de woonkamer. Toen dat thuis niet meer ging, werd er een stukje van de schuur afgetimmerd als zondagsschoollokaaltje. Het was er niet ruim, maar er gingen veel makke schapen in een hok. Het muziekinstrument was een kofferorgeltje. In 1939 werd „Rehoboth" gebouwd op een stukje grond, dat mijn vader hiervoor beschikbaar stelde. Dat was een goede verbetering, tot op heden wordt het gebouwtje nog altijd gebruikt, nu voor onder andere bejaardenmiddagen.
Nu even terug naar de oudste papieren, die in mijn bezit zijn. De zaken werden bij een overdracht degelijk aangepakt en de kinderen wisten goed waar ze zich aan te houden hadden. Wel aardig

om te vermelden is misschien dat vader iedere week een „vierdel" pond tabak moest hebben en jaarlijks zes gulden zakgeld. Voor moeder moest een half spint lijn(zaad) gezaaid worden en zij kreeg ook zes gulden zakgeld per jaar. De ondertekening van het stuk is ook interessant. Het kruis, de ondertekening van zoon Jan, is bijna een hakenkruis (swastika). Hij zal toen niet vermoed hebben, dat dit later een anti-semitisch teken werd. De dichter Guido van List (1848 - 1919) dacht dat het hakenkruis een specifiek Arisch teken was.
Mocht iemand een idee hebben waarom mijn geboorteplek „Nieuw Roeterdink" heette, dan houd ik me aanbevolen.

Slot akte van overdracht:

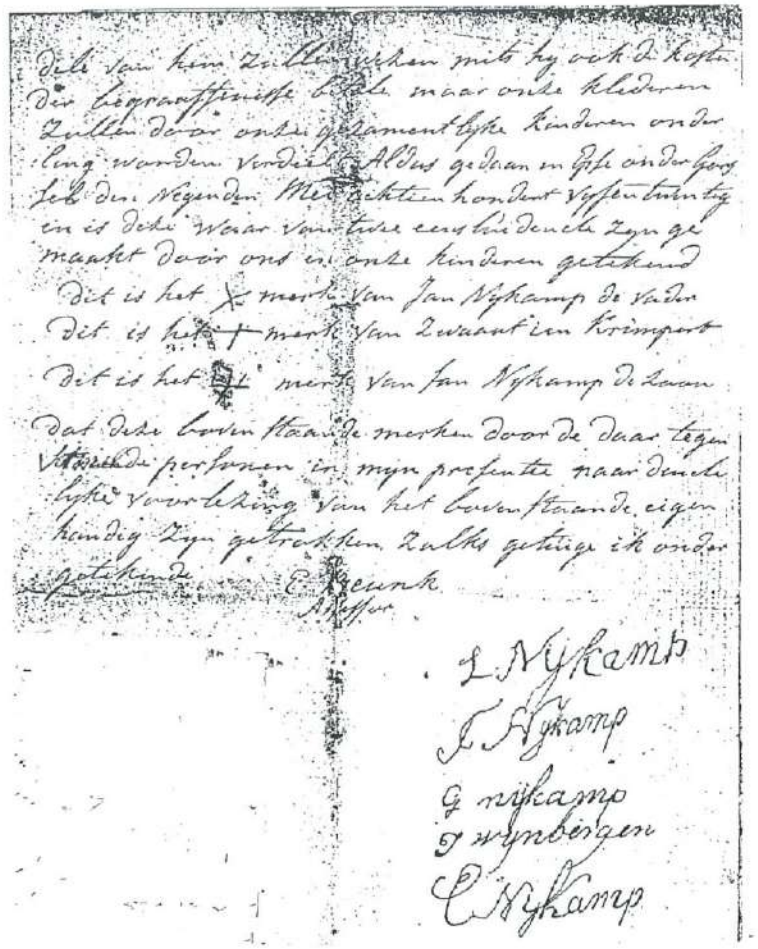
L. Nykamp
J. Nykamp
G. nijkamp
J. wynbergen
C. Nykamp

EEN NIEUWE TUINMAN OP DEN BOEDELHOF

W. van de Kamp

Op 28 december 1777 tekent de heer Alexander Hendrik van der Capellen van den Dam, een akte met "Conditien" waarop hij Jan Garritsen heeft aangenomen per 1778 als Tuynman en Werkbaas op den Boedelhoff "voor den tijd van zes jaren".
Of Jan Garritsen zelf kon schrijven is niet bekend, doch de akte wordt niet door hem ondertekend, alleen de vermelding:
"Accoort met Jan Garritsen als Tuynman en Werkbaas op den Boedelhoff 1778".
Alexander Hendrik van der Capellen was geboren in 1732 als zoon van Frederik Robert Evert die Heer was van Het Rijsselt, Den Dam en De Boedelhof. Na diens dood in 1755 werd Alexander Hendrik Heer van Den Dam en De Boedelhof en in die kwaliteit trad hij in 1777 op bij het aannemen van de heer Garritsen als tuinman op De Boedelhof.
Bij onderzoek op het Rijksarchief Gelderland stuitte ik op bovengenoemde akte, waarin de heer van der Capellen Heer van Den Dam op 12 bepalingen Jan Garritsen aannam als tuinman en werkbaas op De Boedelhof.
Deze akte moet worden gezien als een uitgebreid arbeidscontract met alle lusten en lasten daarin opgesomd. Zijn loon werd vastgesteld op zestig Gulden per jaar, doch daarnaast kreeg Garritsen „vrije whoning op den Boedelhoff in het Bakhuys, washuys en kelder daar agter, dog in de keuken sal den Heer de aardappels voor de varkens laten koken en de Bakoven mede tot sijn gebruyk hebben".
De nieuwe tuinman mocht ook enig vee houden en dat werd alsvolgt beschreven: „hij sal sijn koebeest in de weyde van den Heer hebben en swinters hooy voor eene koeij van het hooij dat op de bleek, buytenplaats en langs de gragten gewonnen word".
Voorts was het hem toegestaan om een stukje bouwland te hebben en hij mocht zelfs voor zijn huishouding groenten uit de moestuin van de Heer plukken en dat werd verwoord in de punten 3 en 4 van deze akte: „sal hij een gedeelte van den Buytenhof links voor het huys tot aardappels hebben, en tot bouwland houden sijn Hofland, soo hij tot nu toe bij Dammersboershuys gebruijkt heeft, of in plaats van dit vijf schepel bouwland op de Boeloffer kamp en hij sal mede vrij groentens, soo hij selfs niet verbouwt, uyt de Hoven van den Heer voor sijn huyshouding hebben, en vrijbrand van takkebossen en stompen, voorts sal hij vrij van alle lasten zijn".

En wat waren dan de verplichtingen van de nieuwe tuinman en werkbaas? Ook deze worden in de akte nauwkeurig be- en omschreven met als basis de conditie vermeld in punt 5: „voor dit bovengeschrevene sal hij Jan Garritsen altijd en overal in de arbeyt van den Heer zijn, de Tuynen wel in orden houden, en sal sijn vrou en soo nodig met een of meer wiejsters op sijn kosten, de tuinen suyver wiejen, bij mankement aan het wiejen, sal den Heer sulks voor sijn rekening laten doen".
En verder staat weer dat „hij sal goed opsigt hebben op de plantagen, het poten, planten, snoeyen en dat sulks na behoren geschiet, en als de arbeyders niet wel doen, trouw aan den Heer aangeven, en deselven doen uytscheyden".
En dan onder punt 8 komt ineens weer een lust: „alle groenten die uyt de Hoven kunnen verkogt worden, sal hij de helft van het daarvan komende gelt genieten", maar daarvoor moest hij dan wel „self de Tuynsaden winnen, matten maken, swinters op de hoenders, duyven, eenden passen en suurkool inmaken".
In het laatste punt van de Conditien komt dan nog een soort samenvatting: „hij sal in 't generaal op alles onder den Boedelhoff en Dam van plantagien, waterleydingen en andere saken trouw oppassen, en wat hem tot nadeel voorkomt kennisgeven".
Een eventueel tussentijds ontslag werd niet voorzien, doch wel dekte de Heer van der Capellen zich in als mocht blijken, dat Garritsen niet zou voldoen als tuinman. Want de akte gaat verder met „En soo het mogt gebeuren dat den Heer binnen de 6 jaren een ander Tuynman mogt nemen, sal hij Jan Garritsen evenwel als Werkbaas blijven, dog dan niets meer met de Hoven te doen hebben, en sal dan als Werkbaas een whoning Hof en Bouwlant als hiervoren is gesegt hebben en dan in plaats van sestig vijftig Gulden 's jaars hebben".

Was getekend op den Huysen den Dam den 28 December 1777,
A.H. v.d. Capellen.

Hoe het verder met de huizen Den Dam en De Boedelhof is gegaan staat uitvoerig beschreven in „Uit Gorssel's Verleden" door J. de Graaf en voorts in onze eigen periodiek Ons Markenboek, 3e jaargang nr.4, in een artikel geschreven door J. Harenberg.
Al het werk van tuinman Garritsen heeft niet mogen bijdragen tot de instandhouding van huize De Boedelhof, want in de eerste helft van de 19e eeuw werd het huis verkocht en is het grotendeels afgebroken.

SPONSORS VAN DE ELF MARKEN

Rabobank Laren - Almen - Gorssel B.A.
Gemeente Gorssel

Almen:
Autobedrijf Loman annex Rijwielhandel, Dorpsstraat 31-33
Boeltjes Sig. Mag./Kantoorboekh., Dorpsstraat 20
HCR De Hoofdige Boer, Dorpsstraat 38
Installatiebedrijf F. Pladdet, Dorpsstraat 24
Woninginrichting Kruissink, Dorpsstraat 46

Eefde:
Bouwbedrijf Nijenhuis Menkveld, Mettrayweg 30

Gorssel:
Kantoorboekhandel Bechtle, Hoofdstraat 36
Welkoop, Molenweg 38

Harfsen:
Café Buitenlust, Lochemseweg 132

Zwolle:
Uitgeverij Waanders B.V.

Inlichtingen over sponsoring bij de penningmeester.

Data waarvoor we nog even aandacht vragen:

1 september: laatste dag inlevering kopij voor het volgend nummer van Ons Markenboek.

6 september: excursie Joppe: opgave telefonisch bij H. Klein Ovink, telefoonnummer 0573 - 221317.

Het lidmaatschap loopt van 1 januari - 31 december.
Opzeggen van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 december.

De contributie bedraagt f. 30,-- per jaar per gezin. Hiervoor heeft men vrije toegang tot de vergaderingen, lezing- en dia-avonden. Tevens wordt elk kwartaal Ons Markenboek gratis toegezonden. De leden buiten de gemeente betalen hiervoor f 5,-- extra als bijdrage in de portokosten.
Betaling van contributie, bijdragen of giften kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank "Laren-Almen-Gorssel".
Voor contributiebetaling wordt voorkeur gegeven aan een machtiging of een acceptgirokaart.

Publicatie of overname van artikelen uit Ons Markenboek is alleen toegestaan met toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Kopij te zenden aan één van de leden der redactiecommissie, indien mogelijk op diskette (WP.5.1) met drie uitgewerkte teksten.

Het verenigingsgebouw Het Richtershuis, Hulstweg 7 te Harfsen, is op dinsdagmiddag geopend van twee tot vier uur. De tweede dinsdag van de maand kan men hier terecht voor bibliotheek en genealogie.
Het gemeente-archief is alleen op maandag geopend.

Adviseur : J. Eefting, archivaris gemeente Gorssel
Postbus 19, 7213 ZG Gorssel, tel 0575 498989

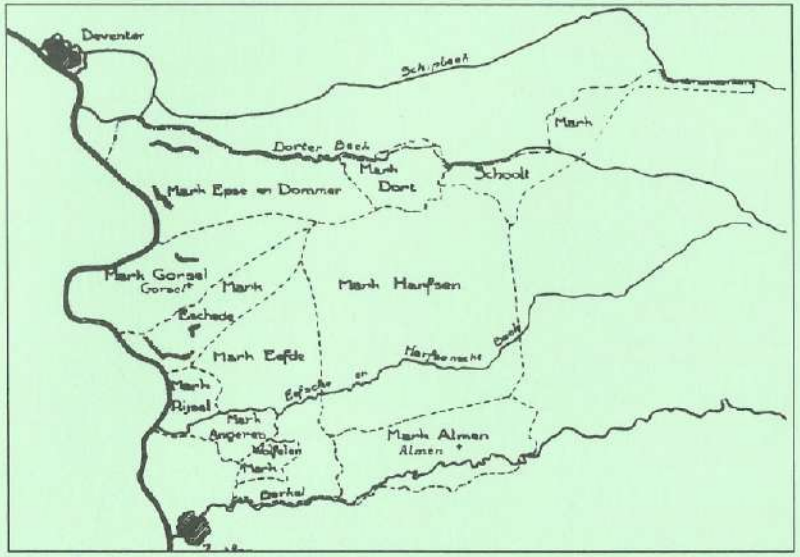

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel